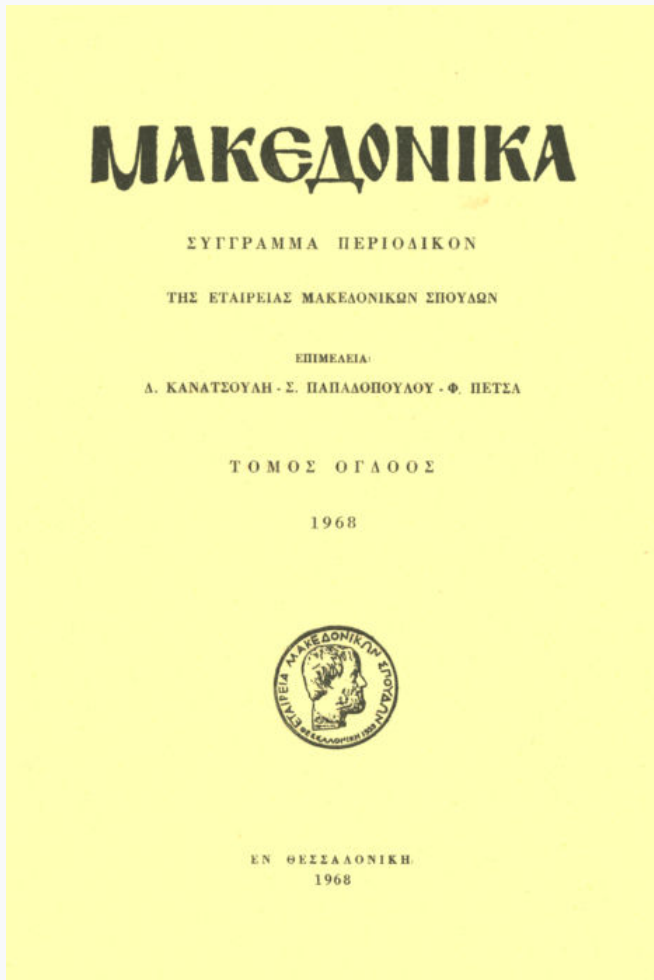

Μακεδονικά

Τόμ. 8, Αρ. 1 (1968)

Ιωάννου Μ. Φουντούλη, Συμεών, Αρχιεπισκόπου
Θεσσαλονίκης, τα λειτουργικά συγγράμματα τ. Ι
Ευχαί και ύμνοι

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

doi: [10.12681/makedonika.323](https://doi.org/10.12681/makedonika.323)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπουλίδης Κ. Κ. (1968). Ιωάννου Μ. Φουντούλη, Συμεών, Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, τα λειτουργικά συγγράμματα τ. Ι Ευχαί και ύμνοι. *Μακεδονικά*, 8(1), 421–422. <https://doi.org/10.12681/makedonika.323>

δύο κώδικες τους οποίους βρήκε στο 'Ιστορικό 'Αρχείο Μακεδονίας της 'Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών και οι οποίοι αναφέρονται στη μητρόπολη Πελαγονίας. 'Ο σ. δημοσιεύει ένα τμήμα από τα ανέκδοτα ακόμη Πρακτικά της Δημογεροντίας καθώς και ιδιόχειρο του μητροπολίτη Πελαγονίας 'Ιωακείμ 'Επαρχιακό Κανονισμό των 'Ιδρυμάτων του Μοναστηρίου. 'Εξ άλλου δέν παραλείπει να αναδημοσιεύσει δσα έγραψε τότε ο ξένος τύπος σχετικά με την κατάσταση στη Μακεδονία (σ. 100 - 115).

Είς τό τέλος του έργου του κ. Γερομιχαλού παρατίθενται διάφοροι λεπτομερείς στατιστικοί πίνακες από τους οποίους παρουσιάζεται τόσο ή πλουσιώτατη εκπαιδευτική και μορφωτική δραστηριότητα των 'Ελλήνων στο Μοναστήρι, όσο και τα άποροπαια έγκλήματα του Βουλγαρικού Κομιτάτου κατά τα έτη 1903 - 1908 (σ. 115 - 118).

Τέλος, ό σ. ευχεται στο τέλος του προλόγου του (σ. 4), όπως ή μελέτη του για τον μητροπολίτη Πελαγονίας 'Ιωακείμ Φορόπουλο άποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση και «εὐλαβές μνημόσυον εις πάντας εκείνους, οίτινες έθυσίασθησαν διά να ζήσωμεν ήμεεις ελεύθεροι».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

Ίωάννου Μ. Φουντούλη, Συμεών, άρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, τά λειτουργικά συγγράμματα, τ. Ι, Εὐχαί και ύμνοι, Θεσσαλονίκη 1968, 8ον, σελ. κδ' + 280. [Έκδοσις 'Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, 'Επιστημονικά Πραγματεία, Σειρά φιλολογική και θεολογική, άριθμ. 10].

'Ο κ. Φουντούλης είναι έντεταλμένος ύφηγητής της Θεολογικής Σχολής του 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. 'Εξ άλλου είναι γνωστός στο θεολογικό και φιλολογικό κόσμο από τά πολλά του δημοσιεύματα, τά όποια αναφέρονται στον κλάδο των λειτουργικών σπουδών. 'Ο ζήλος του σ. για τίς λειτουργικές μελέτες, χρονολογείται από τά φοιτητικά θρανία με τό δάσκαλό του κ. Π. Ν. Τρεμπέλα, στον όποιο ά αφιερώνει την εργασία του. 'Αργότερα, συμπληρώνει την ειδίκευσή του (Βέλγιο - Γαλλία - Δ. Γερμανία και 'Ιταλία) χρησιμοποιώντας ό,τι καλύτερο έχει να επιδείξει ή Δ. Εύρώπη στον κλάδο της λειτουργικής, ιδίως στα θέματα της όνομαζομένης «λειτουργικής κινήσεως».

'Ο 'Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Συμεών (+ 1429) διακρίθηκε ως συγγραφέυς δογματικών και λειτουργικών έργων. Είναι, άλλωστε, ό τελευταίος σπουδαίος έρμηνευτής των Ιερών άκολουθιών και ό συντάκτης έκκλησιαστικών ευχών και ύμνων του Βυζαντίου. Είναι όμως γνωστός και ως λειτουργικός μεταρρυθμιστής.

'Ο κ. Φουντούλης ήταν ό ένδεδειγμένος για μία τέτοια σοβαρή εργασία. 'Η πείρα του στα προβλήματα της λειτουργικής στάθηκε πολύτιμος σύμβουλος στην παρουσίαση του έργου του 'Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Συμεών. Τό 1966 τό 'Ιδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου της 'Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών εξέδωσε την διατριβή του ως ύφηγητού¹. Στη διατριβή του εκείνη ό σ. ύποσχέθηκε (σ. 27, σημ. 1) να δώσει άργότερα στο φώς της δημοσιότητας τά ανέκδοτα λειτουργικά έργα του Συμεών. Τό σημερινό λοιπόν έργο του κ. Φουντούλη είναι μία έκπλήρωση της ύποσχέσεώς του εκείνης, την όποια

1. Ι. Μ. Φουντούλη, Τό λειτουργικόν έργον Συμεών του Θεσσαλονίκης (Συμβολή εις την θεωρίαν της θείας λατρείας), 'Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 'Ιδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, άριθμ. 84, Θεσσαλονίκη 1966, σελ. 180 + 3 φωτογραφίες κωδίκων. Βλ. κριτική του Γ. Ι. Μαντζαρίδη, στο περιοδικό «'Ελληνικά» 2 (1967) 458 - 460.

πραγματοποιεί με επιτυχία, αφού δημοσιεύει ανέκδοτα έργα με εισαγωγή και σχόλια σε κριτική έκδοση, σύμφωνα με τὰ 14 ανέκδοτα χειρόγραφα και 3 εκδόσεις σχετικών έργων του Συμεών, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν σήμερα (βλ. σ. ιβ' - κα').

Ὁ πρώτος τόμος τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Συμεών, ἐκτός ἀπὸ τὴν εισαγωγή (σ. ζ' - κδ'), διαίρεται ἀπὸ τὸν σ. σὲ δύο μέρη : α) Τίς εὐχῆς (σ. 1-72) και β) τοὺς ὕμνους (σ. 75-266). Στὸ πρῶτο μέρος παρουσιάζει ὁ σ. 26 διάφορες εὐχῆς (σ. 1 - 69) και μία ἀμφισβητούμενη πρόκειται περὶ τῶν «αἰτήσεων τῶν λεγομένων ἐν λιτανείῳ» (σ. 70 - 71). Στὸ δεύτερο μέρος, στοὺς ὕμνους, παρουσιάζει : 42 στιχηρά (σ. 75 -118), 8 δοξαστικά (σ. 119 - 122), 8 ἱαμβικά θεοτοκία (σ. 123 - 127), 21 καθίσματα (σ. 129 - 137), 4 κοντάκια και οἴκους (σ. 139 - 141) και ἓνα ἀμφισβητούμενο (σ. 141 - 142), 28 κανόνες (σ. 143 - 261) και 12 ἑξαποστειλάρια (σ. 263 - 266). Στὸ τέλος τοῦ ἔργου ὁ σ. παραθέτει δύο χρησίμους πίνακες : στὸν πρῶτο παρουσιάζει τίς εὐχῆς «καθ' ὕλην» (σ. 267 - 268) και στὸ δεύτερο τοὺς ὕμνους κατὰ τὴν ἑορτολογική και λειτουργική τους σειρά (σ. 269 - 273).

Πολλὰ πλὴ σπουδαίωτητα παρουσιάζουν τὰ ἔργα τοῦ Συμεών και ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκεται ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Φουντούλης :

1. *Ἐπιστημονική* : Διότι παρουσιάζουν μία ἀγνωστη μέχρι σήμερα πτυχὴ τῆς συγγραφικῆς δραστηριότητος ἐνὸς βυζαντινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως και καταδεικνύουν τὴν ἰδιαίτερα σημαντικὴ συμβολὴ του στὴ βυζαντινὴ λειτουργικὴ γραμματεία. Οἱ εὐχῆς και οἱ ὕμνοι τὸν παρουσιάζουν ἐφάμιλλο πρὸς τοὺς μεγάλους βυζαντινοὺς συγγραφεῖς τοῦ εἶδους του, ὄχι μόνο γιὰ τὴ σημαντικὴ ἔκταση τῶν ἔργων του, ἀλλὰ και γιὰ τὴν ποιότητα και τὸ θεολογικὸ τους βάθος. Ἐτσι με τὰ ἀνέκδοτα μέχρι τώρα συγγράμματα του ὁ Συμεών παίρνει τὴ θέση ποῦ του ἀνήκει μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν λειτουργικῶν συγγραφέων, τῶν ὕμνογράφων και αὐτῶν ἀκόμα τῶν διαρρυθμιστῶν τῆς ὀρθοδόξου λατρείας.

2. *Ἱστορικὴ και τοπικὴ* : Μὲ τὴ δημοσίευση τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Συμεών, προβάλλεται ἡ μορφή ἐνὸς λόγιου και λαμπροῦ ἱεράρχη τῆς Θεσσαλονίκης, ἱεράρχη ὁποῖος μπορεῖ νὰ παραβληθῆ πρὸς τοὺς ἄλλους μεγάλους ἱεράρχες τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης, σὺν τὸν Εὐστάθιο, τὸν Νεῖλο Καβάσιλα και Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ. Ἄλλωστε πολλὰς εὐχῆς ποῦ συντάξε, ἀναφέρονται στὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, π.χ. σὲ ἐπιδρομὲς, σὲ «λιμοὺς», σὲ «λοιμοὺς», σὲ θεομηνίες κ.λ.π. Ἄλλες εὐχῆς ἀναφέρονται σὲ γιορτὲς και σὲ πανηγύρεις ναῶν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου και τῆς Ἀχειροποιήτου. Ἄλλες πάλι σὲ λιτανεῖες ποῦ ἔγιναν κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν πόλη αὐτὴ, σὺν τὴ λιτανεῖα τῶν Βαΐων, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Ἰνδίκτου κ.λ.π. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ εἶναι ἡ «ὕπερ τῶν βασιλέων» εὐχὴ στὴν ὁποία γίνεται σαφὴς ἀναφορὰ στὸ πολιτικὸ σχῆμα πρὶν ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς Θεσσαλονίκης στοὺς Βενετοὺς (σ. 18 - 20). Ἄλλωστε σὲ πολλὰς εὐχῆς διεκτραγωδεῖται ἡ ἠθικὴ και πνευματικὴ κατάπτωση τῆς πόλεως, ἡ δυστυχία και ἡ ἑσωτερικὴ γενικὰ κατάστασή της. Ὑμνοὶ τοῦ Συμεών ἀναφέρονται σὲ τοπικοὺς ἁγίους, ὅπως στὸν ἅγιο Δημήτριο, τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ κ.ά.

3. *Πρακτικὴ* : Διότι οἱ εὐχῆς και οἱ ὕμνοι τοῦ Συμεών μποροῦν νὰ πλουτίσουν τίς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίες και τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας και νὰ συμπληρώσουν διάφορες ἑλλείψεις με νέα πρωτότυπα κείμενα ἀγνωστα μέχρι σήμερα.

Ὁ δεύτερος τόμος τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Συμεών, ποῦ μένει νὰ παρουσιάσῃ ὁ κ. Φουντούλης, θὰ περιέχει τὰ ἔργα τοῦ Συμεών ποῦ ἀναφέρονται στὸ λεγόμενο : «*Τυπικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης*».